

TRANSFORMACIJE (SLOVSTVENE) FOLKLORE V SODOBNI KULTURI

KRIVOPETE V ZGORNJEM POSOČJU IN V BENEČIJI

BARBARA IVANČIČ KUTIN

Prispevek* obravnava folklorno izročilo o krivopetah ter lik oz. podobo krivopete v kontekstu sodobne kulture v Benečiji in v Zgornjem Posočju. Skozi 20. stoletje skoraj pozabljena bajčna bitja so danes navzoča bolj kot kadar koli prej, seveda v drugačnih funkcijah kakor v preteklosti. Predstavljeni so izbrani primeri od začetka 21. stoletja do danes: javni pripovedovalski dogodki, dramske uprizoritve, poustvarjanje v sodobni poeziji, prozi, glasbi, likovni umetnosti, v izobraževanju, turizmu in drugih tržnih dejavnostih in storitvah.

Ključne besede: krivopete, Benečija, Posočje, folklor, folklorizem, turizem, izročilo, kultura

This article discusses folk traditions about krivopete and the figure and images of krivopete in the context of contemporary culture in Venetia (Benečija) and the region of the Upper Soča Valley. Mythical beings that were almost forgotten during the course of the 20th century are now more present than ever, yet assuming different roles than in the past. The author presents examples from the early 21st century to the present time: public storytelling events, theater productions, reproductions in contemporary poetry, prose, music, the arts, education, tourism and other economic/business activities and services.

Keywords: krivopete, Venetia, the Upper Soča Valley, folklore, folklorism, tourism, tradition, culture

UVOD: KRIVOPETE NEKOČ

V folklornem izročilu na skrajnem severozahodnem delu slovenskega etničnega prostora, v Benečiji in Posočju, so (bile) poznane divje žene z nazaj zasukanimi stopali – krivopete. Živele naj bi odmaknjeno od ljudi, njihov značaj pa naj bi bil izrazito ambivalenten: ugrabljale so ljudi, z znanjem in nasveti pa so jim lahko tudi pomagale. Čeprav ta bitja niso bila vselej škodljiva (Kropej 2008: 228, 229; Ivančič Kutin 2016a: 178–181), so se jih ljudje bali, pa ne le otroci, pač pa tudi nekateri odrasli.¹ V Zgornjem Posočju in Benečiji zanje naštejemo več kot 20 lokalnih različic narečnih poimenovanj, največkrat pa so imena povezana z deformacijo stopal in so sestavljena iz besedotvornih podstav *kriv* in *peta* (Ivančič Kutin 2016c).² Že konec 19. stoletja je Ivan Trinko menil, da se izročilo o krivopetah izgublja in

* Prispevek je nastal v okviru raziskav slovstvenega izročila v raziskovalnem programu *Etnološke in folkloristične raziskave kulturnih prostorov in praks* (P6-0088, 2015–2020), ki ga podpira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

¹ Kako so se krivopet bali nekateri odrasli posamezniki v Trenti, je pisal Simon Gregorčič ml. (1884: 310–311); prispevek je avtor podpisal s psevdonimom P–ov.

² V članku »Narečna poimenovanja za divje žene z nazaj zasukanimi stopali« (Ivančič Kutin 2016c) je bilo obravnavanih 20 različic, pozneje pa je bilo odkritih še nekaj novih. V tem besedilu uporabljam nevtralno obliko *krivopeta* (ed.), krivopete (mn.); zapisana je tudi v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, *Slovenskem pravopisu* in *E-pravopisu* (<http://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=krivopeta>).

da »vere v ta bitja ni več«. Zato je nekaj pripovedi, kot se jih je spominjal iz otroštva, zapisal in objavil, da bi se spomin nanje ohranil tudi za poznejše rodove (Trinko 1884: 229–232).

Na spreminjanje in/ali izginjanje izročila so vplivale zgodovinske politične in družbeno-ekonomske spremembe, ki so v zadnjih 150. letih pretresale severozahodni slovenski, pa tudi širši slovenski in evropski prostor (vojne, spreminjanje meja in oblasti, izseljevanje), spremembe mentalitete in načina življenja, ki so jih prinesli modernizacija, izgubljanje stika s preteklimi verovanjskimi predstavami ljudi, spreminjanje vrednot.

Kakor velja za povedke nasploh, so bile tudi povedke o krivopetah tesno povezane z okoljem, kjer so jih pripovedovali (Ivančič Kutin 2016b: 171, 72). V njih praviloma najdemo konkretne kraje, kjer naj bi krivopete bivale, se pojavljale ali delovale: največkrat so to težko dostopna ali nevarna mesta, kot so votline, jame, spodmoli, čela ipd. (Nav. delo: 180). Izročilo o krivopetah je torej bilo del kulturne (morda celo ostanek mitske) krajine (prim. Pleterski 2014: 22, 23; Hrobat Virloget in Kavrečič 2015), kar dokazujejo toponimi in mikrotoponimi s pomensko podstavo *krivopeta*, npr. jama Krivopeta blizu vasi Mašera (Masseris), Krivopekina jama v bližini vasi Rounac (Rodda), potok Krivapeta v bližini Barnasa (Vernasso) (Ivančič Kutin 2016b: 172).³ Zgodbe, ki so krajevno določene z mikrotoponimi, načeloma poznajo le ljudje v najbližjem okolju. Za pripovedi o krivopetah velja, da niso poznane v vseh vaseh, še več, nekateri prebivalci zanje sploh še niso slišali (De Stefano 2003: 34).⁴

Povedka o krivopetah, ki ni postavljena v konkretno geografsko okolje, nima bistvene sestavine, brez tega pripoved nima velikih možnosti za preživetje v folklornem procesu oz. pripovedovanju (Ivančič Kutin 2016b: 180).⁵ S tem v zvezi velja posebej poudariti korenite demografske spremembe v tem prostoru – število prebivalcev v Benečiji je močno upadalo že od konca 19. stoletja, po 2. svetovni vojni, med letoma 1951 in 1984 pa se je s 16.195 znižalo na 7669 prebivalcev, tj. za več kot 52 % (Kalc 1997: 209); v Zgornjem Posočju je bil položaj zelo podoben.⁶ Število nosilcev in sprejemalcev, ki so hkrati tudi potencialni nosilci, je seveda pomembno za preživetje pripovednega izročila.

Poleg toponimov so prežitki izročila o krivopetah vraščeni tudi v druge jezikovne oblike, npr. primerjalno reklo »Saj si kot kakšna krivopeta,« za žensko neurejenega, razmršenega videza ali žensko, ki se zanima za zelišča; ali pa kot grožnja nagajivemu, neubogljivemu »Počkaj, pride (te ponese) krivopeta!« (Ivančič Kutin 2016b: 172).

³ Gl. tudi preglednico v Ivančič Kutin 2016b: 178, 179.

⁴ To je potrdila tudi terenska raziskava, ki sem jo opravila za raziskovalni projekt *ZborZbirk – Kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom / L'eredità culturale nelle collezioni fra Alpi e Carso* (program čezmejnega sodelovanja Slovenija Italija, 2013–2015).

⁵ Umetniške in druge kulturne (re)interpretacije, oživljanje in (iz)raba izročila v ekonomske namene funkcionirajo po drugih načelih.

⁶ V vasi Soča je leta 1869 prebivalo 672 ljudi, leta 1961 237, leta 1991 pa le še 176 ljudi (Brezigar Miklavčič 1996: 125).

Po dosegljivih objavah je bilo od 20. do 80. let 20. stoletja videti, kakor da je folklorno izročilo o krivopetah že utonilo v pozabo, toda proti koncu 20. stoletja in v prvem desetletju 21. stoletja se je začelo znova pojavljati, najprej v tiskanih objavah, nato pa, z novimi komunikacijskimi mediji, vse množične še v sodobni in popularni kulturi.⁷

SLOVSTVENA FOLKLORA NA JAVNIH PRIPOVEDOVALSKIH DOGODKIH: FOLKLORA ALI FOLKLORIZEM?

Fenomen folklorne so skušali opredeliti mnogi raziskovalci, toda zaradi številnih pojavnih oblik skupna in enotna definicija ni bila mogoča; folklor je poleg tega povezana s katero koli skupino, ki jo družijo vsaj en skupni element v smislu kolektivne identitete (Dundes 1965). Podoben problem je pri opredeljevanju pojma *folklorizem*, s katerim so povezane številne interpretacije in definicije ter, navsezadnje, konotacije. Pojem folklorizem se nanaša na folkloro zunaj primarnega konteksta, in to pri vseh pojavnih oblikah folklorne (Bendix 1997a: 337), tj. od avdiovizualnih oblik, kot so glasbena, plesna, likovna in slovstvena folklor, pa vse do ljudskega življenja in materialne kulture v »kulturni industriji« ali kulturnih programih, povezanih s političnimi dejavnostmi (Poljak Istenič 2013: 143). Pojem folklorizem (nem. *Folklorismus*), kot ga je leta 1962 opredelil Hans Moser, označuje posredovanje in predstavljanje kulture iz druge roke; ob tem je Moser ločil še »pretekli folklorizem«, ki je skušal predstavljati t. i. narodovo dušo, in »folklorizem našega časa«, ki je primarno komercialno usmerjen in se pojavlja predvsem v turizmu in zabavni industriji, torej v dveh pomembnih vejah ekonomije (Moser 1962; prim. Bendix 1997b: 176–178). Ko je folklor prilagojena doseganju različnih ekonomskih, pedagoških ali kulturnih-umetniških interesov ali ciljev, se uresničuje v funkciji t. i. folklorizma (Šmidchens 1999: 64).

Podobno kot Hans Moser (1962) je folklorizem v razmerju do slovstvene folklorne definirala Marija Stanonik; opredelila ga je s tremi merili: da izstopi iz svojega naravnega, izvirnega prostora, da pri tem spremeni svojo funkcijo in da izgubi krajevno pripadnost, saj sprejme širše ali celo nacionalne pripadnosti (Stanonik 1990, 1999: 47). Linda Dégh je slovstveni folklorizem obravnavala z vidika razvoja: opredelila ga je kot produkt zgodovinskih procesov, pisnega in ustnega izročila, profesionalnosti in neprofesionalnosti improvizacije in konstruirane ustvarjalnosti. Z uveljavitvijo množičnih medijev (tiska in avdiovizualne reprodukcije) se je zabrisala pretekla ločnica med ustnim in neustnim, saj tehnična reprodukcija narekuje drugačen tempo prenašanja (Dégh 1994: 1).

V folkloristiki je bil vselej, bolj ali manj, živ koncept avtentičnosti oz. pristnosti, s katerim so si folkloristi pomagali opredeliti svoj predmet raziskovanja. Zaradi razumevanja folklorne kot statičnega pojava, so začeli nekateri razločevati med »pravo« in »nepravo« folkloro (Klaus 2014: 32, 33), zato ima folklorizem, torej »neprava« folklor, v Evropi skoraj

⁷ Pregled objav v Ivančič Kutin 2016a: 181–183, 187–190, zgoščeno v Ivančič Kutin 2016b: 170–171.

izključno negativno konotacijo (March 2013: 19). V ameriškem prostoru pa se je podobno uveljavil pojem *fakelore*, lažna folklorja; Richard Dorson (1959) je bil kritičen do naraščajoče komercializacije in popularizacije »lažne folklore«, ki v resnici izvira iz tiskanih virov, ne pa iz izročila. Konard Köstlin je že konec 60. let 20. stoletja opozoril, da je raba pojma folklorizem preveč posplošena in da se ga preveč isti s ponarejanjem pristnega, tako se v folklorizmu znajde tudi tiskano, zvočno, vizualno gradivo; zato je preusmeril razumevanje pojava folklorizma na vprašanje človekovega razmerja do reči oz. kulturnih fenomenov in na vrednotenje raziskovalcev (po Bendix 1997b: 181–183). Herman Bausinger je opozoril na spreminjanje dinamike tradicijskih praks pod vplivom tehnologij in je folklorizem imenoval »včerajšnje uporabno narodopisje«, ki ga ni mogoče ločiti od izvirne folklore (Bausinger 1966: 62–72). Marko Terseglav je ugotavljal, da sodobnost prinaša v folkloristične raziskave pojave, ki so po eni strani vezani na tradicijo, po drugi pa se od nje oddaljujejo (Terseglav 1990: 254).

Nekateri raziskovalci menijo, da je dolgoletno ignoriranje pojavov, ki so bili označeni kot folklorizem, folkloristiko oddaljilo od dejanskih družbenih razmer. Tako je, npr., Simona Klaus, sledeč mnenju Alana Dundesa, Maje Povržanović Frykman in Linde Dégh, sklenila, da sta folklorja in folklorizem praktično eno in isto oziroma sta oba, če ju sploh lahko ločujemo, močno prepletena (Klaus 2014: 32). Raziskovalci, ki vlogo folklore razumejo v kontekstu kulturne dediščine, menijo, da je folklorja pogosto ključnega pomena pri oblikovanju lokalne (pa tudi širše) identitete (gl. Kropej 2014: 253). Ko pa se iz folklore razvijejo turistični, tj. komercialni, produkti, to lahko hitro zdrsne na raven cenenege nostalgичnega romantizma. Na Slovenskem je to opazno pri množičnih turističnih dogodkih, ki slonijo na hitro pripravljenih, nekritičnih programih z enim samim ciljem – zadovoljiti turistično industrijo in ustvariti komercialno zanimive dogodke (Kropej 2014: 253, 54).⁸

SODOBNI PRIPOVEDOVALSKI DOGODKI⁹

Življenje in socialne navade ljudi so v zadnjem polstoletju močno spremenjene in priložnosti za strnjeno folklorno pripovedovanje ter poslušanje je danes gotovo manj. In prav čas, ki ga imajo na razpolago tako pripovedovalci kot njihovo občinstvo, je med najpomembnejšimi okoliščinami za realizacijo (Ivančič Kutin 2006). Vendar to ne pomeni, da ni več dobrih pripovedovalcev ali celo, da si ljudje ne pripovedujejo(-mo) več. Le priložnosti so drugačne in z njimi tudi žanrska sestava pripovedi: na terenu je še vedno mogoče dokumentirati razmeroma veliko povedk (te so seveda veliko krajše od pravljic), spominskih in doživljajskih pripovedi (Ivančič Kutin 2010: 201). Razširjene pa so tudi t. i. urbane oz. sodobne povedke, katerih vsebina je največkrat vtkana v procese medbesedilnosti (Kvartič 2017:19).

⁸ Npr. turistična prireditev *Gradovi Kralja Matjaža* v Podpeci na Koroškem, ki se je udeležujejo obiskovalci od blizu in daleč (Kropej 2014: 249), ali pustni lik kurenta, ki je prevzel vlogo nacionalne maskote (navijača) in se pojavlja na športnih prireditvah po celi Sloveniji pa tudi v tujini, kjer nastopajo slovenski športniki (gl. Kropej 2014: 254).

⁹ Termin sodobni pripovedovalski dogodki in sodobni pripovedovalec je utemeljila Špela Frlic (2016) v magistrski nalogi *Sodobno pripovedovanje folklornih pripovedi v slovenskem prostoru*.

Zaton klasičnih folklornih žanrov v domačem okolju (predvsem najdaljših, kakršne so pravljice) in želja/potreba tako pripovedovalcev kot občinstva po prenašanju in sprejemanju tovrstnega izročila v obliki žive govorne besede so spodbudili razmah javnih pripovedovalskih dogodkov (Ivančič Kutin 2010: 208). Postopni razvoj t. i. sodobnega pripovedovanja se je začel že v 60. letih 20. stoletja, v knjižnicah, pa tudi v radijskih in TV oddajah (Frlic 2016: 64–83). V 21. stoletju so zaživeli številni pripovedovalski dogodki, pri katerih lahko otroci in odrasli v živo spremljajo pripovedovanje na različnih kulturnih in/ali turističnih prireditvah, ter na prireditvah, ki so namenjene izključno pripovedovalski umetnosti, večina od njih ima poudarek na folklornih žanrih.¹⁰ Take prireditve, še posebej v urbanem okolju, ponujajo možnost širšemu občinstvu, da se sreča s folklornimi pripovedmi in včasih ob tem v živo spozna še druge socialne zvrsti jezika, tj. narečne in pokrajinske govore. Ciljno občinstvo na pripovedovalskih dogodkih je zelo različno, od otrok do odraslih, iz različnih socialnih in interesnih skupin, v skladu s tem so raznovrstni tudi sporedi oz. vsebina in prizorišča prireditev.¹¹ Po množični obiskanosti teh dogodkov je mogoče sklepati, da imajo ljudje, morebiti ravno zaradi pomanjkanja priložnosti v domačem okolju, velik interes in željo, da poslušajo pripovedovanje v živo, ki poleg zabave ob vznemirljivih in zanimivih zgodbah ponuja tudi (ali predvsem) uživanje v estetsko podani govorni besedi. Javni pripovedovalski dogodki so morda tudi priložnost, da slovstvena folklorna znova zakroži v primarnem (domačem okolju), saj je vsak sprejemalec tudi potencialni nosilec, ki bo na prireditvi slišano folklorno pripoved morda pozneje sam pripovedoval otrokom, prijateljem, znancem (Ivančič Kutin 2010: 208).

Marija Stanonik meni, da je folklorizem v slovstveni folkloristiki to, kar je v literarni vedi trivialna literatura (Stanonik 1999: 47), in tako kakor nekateri drugi folkloristi (npr. Dégh 1994; prim. Frlic 2016) v kategorijo folklorizma uvršča tudi sodobne pripovedovalske dogodke. Pripovedovalec je v tem primeru zgolj posrednik, poklicni interpret, ki obvlada veščine javnega nastopanja, občinstvo pa tak nastop sprejema kot pripravljen dogodek, na katerega nima nobenega vpliva; kolektivna cenzura, ki ima sicer odločilno vlogo pri pre/živetju folklore, je tu ob svojo moč (Stanonik 2006: 272–273). Drugi raziskovalci so kritični

¹⁰ Npr. skupina »Za 2 groša fantazije« je precej zvočnih posnetkov pripovedi pridobila na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo; gradivo so študentje pod mentorstvom dr. Mirjam Mencej dokumentirali na terenu v različnih slovenskih pokrajinah. Nove prevode iz tujih folklornih izročil so zbirali z natečajem »Nova ljudska«, ki ga je nekaj let od 2007 razpisoval ljubljanski Radio Študent.

¹¹ Najdaljšo tradicijo ima pripovedovalski festival *Pravljice danes* (od leta 1998) v Cankarjevem domu in Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, ki je s spremljevalnim programom po vsej Sloveniji in tudi v zamejstvu z leti prerasel v vseslovenski pripovedovalski festival; *Pravljična Rešertanja* (2003–2012), ki so največkrat potekala v alternativnem kulturnem centru na Metelkovi, gostovali pa so tudi po drugih slovenskih krajih in posneli devet zgoščenk pripovedi za otroke *Za dva groša fantazije* za otroke in zgoščenko za odrasle (*Za dva Groša Tminskih*). *Pripovedovalski variete* je potekal v letih 2010–2014 v Kavarni Grand hotela Union, *Križnikov pravljični festival* (od leta 2011) v Kamniku in Motniku. V ljubljanskem klubu Daktari je društvo Pripovedovalski variete od leta 2012 po zgledu ameriških večerov *Moth* pripravljalo pripovedovalske večere, kjer so udeleženci pripovedovali avtobiografske pripovedi. Podrobneje gl. Ivančič Kutin 2016a: 181–183; Frlic 2016: 73–78.

do definicij, ki sodobnemu pripovedovalcu ne priznavajo veliko umetniškega prispevka ali njegovo interpretacijo celo zreducirajo na turistično in komercialno funkcijo (Frlic 2016: 24). Špela Frlic je skušala definirati sodobno pripovedovanje v razmerju s folklornim; tudi na podlagi lastnih pripovedovalskih izkušenj meni, da se imajo pripovedovalci sami bolj za ustvarjalce kakor pa izvajalce in da so v tem pogledu veliko bližje umetnosti (Nav. delo: 44). To je pokazala tudi s primerjavo (sodobnih) folklornih dogodkov, pri čemer je upoštevala tekst, teksturo in kontekst (Nav. delo: 83–175).

Sodobno folkloro pripovedovanje je torej deležno zelo različnih, včasih celo povsem nasprotnih pogledov; v sodobnem konceptu kulturne dediščine, zlasti nesnovne, pa vprašanje, ali je to folklor ali folklorizem, presega problematiko (zgolj) slovstvene folkloristike, saj gre pri tem pogosto za preplet zelo različnih funkcij, uporabe, izrabe, ciljev ipd. In navsezadnje – ali je ločevanje /definiranje sodobnega pripovedovanja v okviru teh pojmov sploh potrebno?

RAZCVET KRIVOPET V SODOBNI KULTURI

V zadnjih nekaj letih se pripovedi o krivopetah, še veliko bolj pa lik krivopete, pojavljajo v najrazličnejših kontekstih: na javnih oz. sodobnih pripovedovalskih dogodkih, v literarni, likovni in glasbeni umetnosti, v uprizoritvah (amaterske gledališke predstave, lutke za otroke), vse bolj pa tudi v turizmu in drugih komercialnih oz. tržno naravnanih dogodkih in v oglaševanju. Objave najdemo v različnih medijih, predvsem pa na spletu, kjer število zadetkov eksponentno narašča.¹² Brez dvoma so podlago za postopno in (danes že precej močno) popularizacijo postopoma tlakovale knjižne objave pripovedi /zgodb o krivopetah od 80. let 20. stoletja do vključno prvega desetletja 21. stoletja. Z objavljanjem gradiva (besedil, ilustracij, komentarjev) v novih komunikacijskih sredstvih so se sprva zelo ozko lokalni folklorni elementi začeli hitro širiti med najbližje in sosednje skupnosti in postopoma postali poznani v širšem okolju. K temu je gotovo pripomogla posebna, celo šokantna pojava krivopete, ki je z iznakaženostjo telesa (stopal) dovolj senzacionalna, da pritegne pozornost, in je zato privlačna za poustvarjanje in/ali rabo v komercialne namene.

Na slovenski strani je pomemben mejnik knjiga *Krivopetnice in zlatorog, Trentarska ljudska*, ki jo je izdala Svetka Zorčeva (Zorčeva 1985).¹³ Literarizirana zgodba o krivopetah je okvirna pripoved, v katero je postavljena osrednja ljubezenska zgodba o trentarskem lovcu, sinu *krivopetnice*, in gostilničarjevi hčeri. Z objavo besedila v knjigi in z ilustracijami Marije Vogelnik so krivopete prišle kot »naše izročilo« najbolj v zavest predvsem v bližjem okolju,

¹² V letu 2014, ko sem v Googlov iskalnik prvič vtipkala besede krivopeta/krivapeta/krivopetnica, sem dobila le nekaj zadetkov (skupaj ne več kot pet). V letu 2017 je to število že nepregledno.

¹³ Avtorica nikjer ne navaja imen pripovedovalcev.

na Bovškem. S knjigo, ki je prišla v večino slovenskih šolskih knjižnic in v marsikateri dom, so krivopete prestopile območje Posočja in se predstavile širšemu slovenskemu prostoru, predvsem otrokom, njihovim staršem in učiteljem.

Zavest o (nekdanji) navzočnosti krivopet v izročilu severne Primorske so v lokalnem okolju utrdile še štiri pripovedi, objavljene v knjigi *Zlati Bogatin* Janeza Dolenca (1992: 45–48);¹⁴ Dolenčevi dijaki so jih zapisali na Livškem in v Breginjskem kotu.

Na italijanski strani meje so bile leta 1981 v knjižnem izboru pripovedi *Pravce mojga tat an moje mame* objavljene tri zgodbe o krivopetah (Tomasetig 1981: 49–53). Nato je na krivopete v Benečiji opozorila filozofinja in pesnica Aldina De Stefano; knjigo, v kateri poudarja pomen narave in na piedestal postavlja lik ženske v kontekstu arhetipa Matere Zemlje, je nasloвила *Le Krivopete delle Valli del Natisona* (De Stefano 2003). Vključila je že objavljeno gradivo Ade Tomasetig, pesmi lokalnih avtoric, s folklorističnega vidika pa je dragocen predvsem razdelek z gradivom (spomini, nekaj pripovedi oz. fragmentov), ki ga je dokumentirala ob spraševanju o krivopetah med domačini (De Stefano 2003: 36–49). Po količini objav pa so pripovedi o krivopetah dosegle vrhunec leta 2010, ko je Ada Tomasetig v knjigo *Od Idrije do Nediže* vključila kar 47 enot o krivopetah, ki jih je zapisala v različnih krajih po Benečiji (knjiga sicer obsega več kot 578 enot folklornih pripovedi, zapisane so v slovenskem narečju in knjižnem italijanskem prevodu).

PRIPOVEDOVALSKI VEČERI IN DRAMSKE UPRIZORITVE

Pripovedi o krivopetah je mogoče slišati na vse številnejših in vse bolj priljubljenih pripovedovalskih dogodkih in prireditvah. Eden značilnejših je pripovedovalski večer za odrasle *O te martveh*, ki je v letih 2008–2015 potekal pred praznikom vseh svetih (31. 10.) v gostilni Sale e pepe v vasi Srednje (Stregna) v Benečiji. Dogodka so se udeležili predvsem odrasli domačini iz vasi in bližnje okolice, okoli 30 ljudi.¹⁵ Strašljive povedke in spominske pripovedi, ki so jih slišali v svojem okolju kot otroci, so pripovedovali trije ali štiri pripovedovalci. Z izjemo Ade Tomasetig, ki je bila gostja vsako leto, in Giovannija Corena, so bili pripovedovalci ljudje, ki so na tej prireditvi prvič javno pripovedovali.¹⁶ Ada

¹⁴ Dolenčevo gradivo je opremljeno s podatki o kraju in času zapisa (Livek 1962, Perati 1962, Logje 1977, Borjana 1976), imenom pripovedovalca in zapisovalca.

¹⁵ V praksi je preskakovanje iz enega jezika v drugega spontano, toda le, če so okoliščine povsem domače oz. sproščene, sicer pa prevladuje italijanski jezik. V letih 2013–2015, ko sem bila navzoča pri dogodku, je bilo jezikovno razmerje vsakič nekoliko drugačno – od prevlade italijanščine, približno enakovrednega deleža in prevlade slovenskega narečja. Pri pripovedovanju v italijanščini so imeli pripovedovalci zadrego na mestih, ko so želeli povedati, da je nekaj (nedoločnega) strašilo »je strašilo«, saj v italijanščini niso našli primerne ustreznice.

¹⁶ Ada Tomasetig je začela zgodbe javno pripovedovati, ko je predstavljala svojo knjigo *Od Idrije do Nediže* (Tomasetig 2010), o krivopetah je govorila tudi v oddaji *Odmev davnine: gorska bitja* (<http://4d.rtvsl.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/174455562>). Giovanni Coren občasno pripoveduje otrokom v šolah, udeležencem ekskurzij in ob drugih manjših lokalnih dogodkih v Benečiji. Oba sta bila gosta na Beneškem večeru pripovedovalskega festivala v Ljubljani, 5. aprila 2013.

Tomasetig je vselej povedala tudi kakšno pripoved o krivopetah. Prireditev je bila načeloma dvojezična, v slovenskem narečju: pripovedovanju v slovenščini (lokalnem narečju) naj bi sledil povzetek pripovedi v italijanščini, kar je z dvojezičnim besedilom napovedoval tudi reklamni letak. Dogodek je imel vselej tudi pomemben kulinarčni poudarek – udeleženci so ob poslušanju pripovedi poskušali tudi lokalne jesenske jedi.

V sezoni 2003/2004 je Gledališka skupina Trenta v režiji Milene Muhič po dramskem besedilu Vlada Pipana (1955) uprizorila igro *Dekle iz Trente*. V prizor, ko se domačini zberejo, da bi pozdravili deklet, ki se je vrnilo iz tujine, je vključena tudi povedka o krivopetah. V trentarskem narečju jo pripoveduje stara Turerca.¹⁷ Predstava je bila v poletnem času nekajkrat izvedena celo na prostem, pri Kverhovi domačiji v bližini izvira Soče. Številni poslušalci, ki so posedali po bregu, so bili večinoma domačini iz Trente in Soče, pa tudi s širšega Bovškega; zaradi turistične sezone je bil med njimi tudi kak turist. S predstavo so gostovali tudi drugod po severnem Primorskem.

Že v sezoni 2006/2007 je Triglavski narodni park v okviru kulturno-umetniškega programa za napovedane skupine začel ponujati lutkovno-igrano predstavo za otroke *Krivopetnice in zlatorog*; besedilo je na podlagi dela Svetke Zorčeve (1985) in Baumbachovega epa priredila Alenka Hace. Predstava, ki jo izvajajo že 10 let, je gostovala po mnogih krajih v Triglavskem narodnem parku, z njo pa so večkrat popestrili tudi kulturne in turistične dogodke v Trenti in na širšem Bovškem. Ob odprtju likovne razstave o krivopetah v Bovcu decembra 2016 sta brata Mitja in Peter Cuder, oba člana gledališke skupine Bc, uprizorila skeč, v katerem se pastirja ovc in koz v bovških planinah pogovarjata o krivopetah.

LITERARNO, GLASBENO, LIKOVNO (PO)USTVARJANJE

Lik krivopete je deležen poustvarjanja v različnih zvrsteh umetnosti. Najdemo ga v poeziji beneških pesnic Loredane Drecogna (2003: 23) in Laure Mačkinove (2003: 101) ter koroške pesnice Rezke Kanzian, ki je pesniški zbirki dala naslov *Krivopétnica. Heimsuchung* (Kanzian 2010).¹⁸ Katja Roš je napisala tri pravljice in jih objavila v knjižici *Krivopete so med nami* (Roš 2014), z branjem ali pripovedovanjem jih je predstavila na raznih dogodkih, npr. v posebej za krivopete izdelani votlini v eni izmed sob nekdanje šole na Livku (Blazetič 2012) ter v Nježni hiši v Jevščku (Manfreda 2016). O krivopetah so literarno ustvarjali tudi učenci, npr. v podružnični šoli Breginj so pisali na temo *Petrič, krivopeta in potica. Otroška pravljica z različnimi konci*;¹⁹ naslov naloge je povezal dva lika, ki se v izročilu nista pojavljala v istih pripovedih, oba pa sta iz lokalnega okolja (gl. ustno Bric

¹⁷ Režiserka je izvorno besedilo nekoliko priredila: lik Sirarice je preimenovala v staro Turarco, resnično osebo iz Trente, besedilo o krivopeti, ki ga govori Turarca, pa je s pomočjo igralcev iz knjižnega jezika prestavila v narečje.

¹⁸ Rezka Kanzian se je z likom krivopet, po katerem je naslovila svojo pesniško zbirko, prvič srečala v knjigi o slovenskih bajeslovnih bitjih *Od ajda do zlatoroga* (Kropej 2008) (e-pošta, pomlad 2017).

¹⁹ Zgodbe so zbrane na papirju (računalniški tipkopis), mentorica je bila Vida Škvor (pogovor z Ido Škvor 2015). Brošura ni datirana, paginirana in spisi nimajo navedenih avtorjev.

Kulinarični odmor s pokušino lokalnih jesenskih jedi med pripovedovalskim večerom *O ta martvih*. Pripovedovalci (z leve proti desni): Ada Tomasetig, Andreina Trusgnach, Antonio Qualizza in Sergio Balus. V pripovedovanje se je občasno vključevala tudi Rosina Tomasetig (prva z leve v prvi vrsti med občinstvom). Srednje, 30. 10. 2013 (foto: B. Ivančič Kutin).

Marija 2016; zapis Podorieszach 1984). Skladbo z naslovom »Ena krivopeta« je že leta 1993 posnela džezovska skupina Arcana.²⁰

Posebej bogato je likovno (po)ustvarjanje. Krivopete so med številnimi drugimi ilustrirali in slikali Marija Vogelnik (v Zorčeva 1985), France Kunaver (v Kunaver 1991: 137), Luisa Tomasetig (v De Stefano 2003: 16, 118), Lenka Hrast (v Roš 2012). Sekcija slikarjev amaterjev iz Bovca je leta 2016 pripravila tematsko slikarsko in fotografsko razstavo *Kdo se boji krivopet*, pri kateri so sodelovali številni ustvarjalci.²¹ Leseno skulpturo Krivopeta je leta 2005 upodobil kipar Stefano Cornelli, postavljena je v okensko nišo na fasadi hiše v vasi Matajur.²² Prav tako lesena skulptura krivopete stoji tudi v gostilni Sale e pepe v

²⁰ Gl. <http://www.rhapsody.com/artist/arcana/album/tracks/>, 15. 4. 2015; https://play.spotify.com/track/2pd8U5GvpjapNh7CeMyI8u?play=true&utm_source=open.spotify.com&utm_medium=open), 20. 5. 2017.

²¹ Gl. <http://resc.deskline.net/images/STO/1/c801aafa-d167-4a7a-8933-09e910916b36/2l.jpg>.

²² Fotografija skulpture je objavljena na zadnji platnici revije *Studia mythologica Slavica* 19 (2016) in v članku Ivančič Kutin 2016a: 185.

vasi Srednje v Benečiji, izdelal jo je kipar Giorgio Bendetti. Na temo krivopet so likovno ustvarjali tudi učenci osnovnih šol.²³

Krivopeta je pogost likovni motiv na plakatih in spletnih obvestilih, ki vabijo na lokalne prireditve, znašla pa se je celo na grafitu na nad vasjo Sevce ob cesti, ki pelje v Topolovo. (Spizzo 2017).

TURISTIČNA PONUDBA: SPREHAJALNE POTI, KULINARIKA, IZDELKI

Pripovedi o krivopetah so vključene v različne turistično-promocijske materiale. Pestra je ponudba sprehajalnih poti, vodenih izletov in pohodov, na katerih si je mogoče ogledati in doživeti življenjski prostor krivopet (jame, gozdovi, stezice, kamni) ter poslušati zgodbe. S tablami označena zgodovinska Topolovška pot med Livkom in Topolovim npr. vodi mimo manjše votline, iz katere izvira potok. Točka je opremljena z napisom »Jama Krivopet«, čeprav pred tem votlinica ni nikoli imela tega imena niti ni bilo z njo povezano izročilo o krivopetah. Mestu so domačini rekli »V lepenju pod cerkvijo, pod robom, kjer pride ven Črni potok«.²⁴

Prav tako so krivopete kot simbol (včasih maskota), ki poudarja izvornost, posebnost, enkratnost »lokalnega«, uporabljene v promocijskih materialih ponudnikov namestitev,²⁵ gostinskih storitev,²⁶ kulinarike. Na zadnji platnici dvojezične knjižice s kuharskimi recepti *Ricette delle Krivapete / Ricete od Krivapet* (Cernetig 2016) – publikacija je izšla v zbirki *Librinidellekrivapete / BukucaodKrivapet* v projektu Krivapete edizioni – krivopete prvoosebno nagovarjajo bralca.

Beseda krivopeta, kakor nazorno kaže tudi predstavljeni primer knjižice z recepti, se torej pogosto pojavlja v naslovih in vsebinah turističnih prireditev in turistično-promocijskih projektov. Na italijanski strani državne meje pa niso redke aktivnosti, ki jih ne zanima jezikovni izvor (in s tem posredno slovenska manjšinska kulturna dediščina), pač pa izročilo o krivopetah jemljejo in predstavljajo ločeno od tega, zgolj kot posebnost geografskega prostora; eden od primerov je npr. izobraževalni (!) projekt *Le Krivapete* v osnovni šoli v Vidmu, torej v mestnem italijanskem okolju.²⁷ Pogosto zasledimo podobne prakse tudi v Benečiji, najizraziteje v turizmu, kjer množičnim in po nacionalnosti različnim obiskovalcem ni omenjeno nič, kar bi nakazovalo na slovenski jezik in kulturo.

²³ Že v 80. letih 20. stoletja so učenci OŠ Bovec pod mentorstvom učiteljice Slavice Mlekuž izdelali lino-reze s prizori iz knjige *Krivopetnice in zlatorog*, grafike so krasile šolske hodnike. Krivopete so pri šolskih projektih o različnih temah, ki pa so vedno povezane z lokalnim okoljem, ilustrirali učenci Podružnične šole Breginj (Škvor 2003/2004; Sovdat, Skok Lavrenčič in Terlikar 2015). Tudi v likovni opremi knjig in drugih publikacij pogosto srečamo otroške risbe (npr. v De Stefano 2003: 23, 152, 154, 163).

²⁴ Votline, v katerih naj bi prebivale krivopete, so precej višje od poti in so zaradi zaraščenosti terena in strmine težko dostopne (pogovor z domačinom na Livku 29. 4. 2016).

²⁵ Npr. projekt Study Circles (Rejec 2014: 5, 6); gl. tudi. <http://krivapeteland.blogspot.si/2014/04/blog-post.html%20,23.5.2017>.

²⁶ Npr. http://invitoapranzo.lv3.it/wp-content/uploads/2014/libretto/libretto_2014.pdf, 23. 5. 2017.

²⁷ Pri projektu Comenius so pripravili brošuro *Le Krivopete*, v kateri je predstavljen lik krivopet, znan samo v Furlaniji (!) v Nadiških dolinah; prek pripovedi o krivopeti je predstavljena lokalna kulinarika (<http://ita.calameo.com/read/001110899baa096c9185c>).

Krivapeta. Lesena skulptura, avtor Giorgio Bendetti (foto: Š. Ledinek Lozej, 2015).

Reklamni plakat za prireditev Sejem beneške pesmi.

Grafitna podoba krivopete na objektu za vodovod na cesti med Sevcami in Topolovim (Spizzo 2017).

FESTA DELLA
Krivapeta
DOMENICA 21 maggio 2017

programma

10:00 **BENVENUTO MUSICALE CON LA**
BANDA DI PALMANOVA
presso il Centro Pro Loco Pontevacco

10:30 **SALUTO DELLE AUTORITA'**
presso il Centro Visite Melino

a seguire
CONVEGNO "LA KRIVAPETA"
+

APERITIVO MUSICALE
IN RIVA AL NATISONE
esposizione sul tema a cura
dell'artista Mammela Aretig
&
intrattenimento per grandi e piccoli
con favole della tradizione popolare

13:30 **PRANZO DELLA KRIVAPETA**
presso il Centro di aggregazione
della Pro Loco Pontevacco

pro loco
pontevacco
Comitato Regionale
del Friuli Venezia Giulia
Società di Studi e Ricerche
Società di Studi e Ricerche

Vabilo na prireditev *Festa della Krivapeta*.

Predlog embalaže za mlečni izdelek
»Skuta tete Krivopete« (Sovdat, Skok
Lavrenčič in Terlikar 2015: 23).

Po poteh krivapet v nedeljo, 2. otuberja

Se ušafamo na Vartači ob 8.30, start pohoda ob 9. uri. Bomo hodil parbližno 9 km (3 ure) an pot bo pèjala skuoz vasi Jevšček, Avša (se usta- vemo v agriturizmu Jelenov Breg pod Matajurjem), Polava an Čeple- sišče. Kar se uarnemo na Vartačo, bo kosilo s pastašuto. Pohod je lahak an je primieran za vse, tud za družine z otruok. Vpisnina: 10 evrov (otroc pod 10 liet ne plačajo) an vključuje vodenje, malico v agriturizmu an ko- silo. Info: Marino (338 5877265).

Vabilo na voden izlet »Po poteh krivapet«
(*Novi Matajur*, 28. 10. 2016: 9).

»Jama Krivopet«, tabla, ki označuje točko na Topolovski poti (foto: B. Ivančič Kutin, *Livek*, 29. 4. 2016).

Sprednja in zadnja platnica knji-
ge *Ricette delle Krivapete / Ricete od
Krivapet* (Cernetig 2016).

Vse bolj se spoznavanju lokalnega izročila posvečajo tudi osnovne šole na slovenski strani. Učenci Podružnične šole v Breginju so pod mentorstvom učiteljice Vide Škvor zapisovali pripovedi med domačini, si ogledovali jame, uprizarjali dramske igrice, ki so jih sestavili sami, pisali domišljajske spise (pri tem je nastal tudi povsem nov lik – krivopetnik), zbirali so podatke o zdravilnih zeliščih in recepte, ilustrirali, gradivo pa so izdali v šolskih brošurah. Izbrane vsebine so pripravili tudi za natečaj Turistične zveze Slovenije *Turizmu pomaga lastna glava* in s projektom *V deželi krivopet* (Škvor 2003/2004). Ista šola je za mlečno-predelovalno tovarno Planika v Kobaridu pripravila predloge za imena novih mlečnih produktov, povezanih z zgodbami iz lokalnega izročila, npr. skuta z zelišči, imenovana Krivopeta, prav tako so izdelali osnutke embalaže, ki bi vključevala zgodbo (Sovdat, Skok Lavrenčič in Terlikar 2015; Učenci 2015: 6–7). Oba projekta sta se v konkurenci šol iz vse Slovenije uvrstila med najboljše. Krivopete iz cunj (lutke) in keramične spominke (magnetke) pod mentorstvom Damijana Cveka izdeluje tudi delavnica Varstveno-delovnega centra Tolmin.²⁸

SKLEP

Krivopete, v 20. stoletju že precej pozabljena bajčna bitja z nazaj zasukanimi stopali, некоč poznane v izročilu severozahodnega slovenskega etničnega prostora, v Zgornjem Posočju in Benečiji, danes doživljajo pravi razcvet. Krivopete vse bolj postajajo simbol lokalne identitete, kot lokalna posebnost pa prevzemajo vlogo lokalne maskote. Začetek tega procesa tiči v hitrem razvoju medijev in posledično vse večji dostopnosti informacij – najprej v tiskanih objavah povedk, nato na spletu. S svojim skrivnostnim življenjem v divjini, ambivalentnim značajem, nenavadno deformiranimi nogami je njihova podoba zbudila radovednost in široko zanimanje ter spodbudila zamisli za novo ustvarjanje, (upo)rabo in izrabo v najrazličnejših dejavnostih – v umetnosti, kulturi in gospodarstvu. Krivopete so tako danes deležne likovnega, literarnega, dramskega pa tudi glasbenega (po)ustvarjanja, v programe jih radi uvrščajo kulturniki in učitelji. Njeno ime in lik sta vse bolj navzoča v turizmu in drugih tržno naravnanih dejavnostih, saj s konotacijo lokalnega, posebnega, skrivnostnega, starodavnega, prvobitnega zbudjata pozornost občinstva, uporabnikov, turistov in vseh drugih uporabnikov. Kot derivat izročila se torej poleg (re)interpretacij in poustvarjanja, ki še imajo stik z izročilom, pojavljajo tudi povsem novi konstrukti, ki iz izročila ohranjajo samo še ime in izbrane konotacije imena in lika.

²⁸ Telefonski pogovor z go. Aleksandro Božič iz VCD Tolmin (24. 5. 2017).

REFERENCE

- Bausinger, Hermann. 1966. Zur Kritik der Folklorismuskritik. V: Hermann Bausinger, Rudolf Schenda in Herbert Schwedt, *Populus revisus: Beiträge zur Erforschung der Gegenwart*. Tübingen: Tübinger Vereinigung für Volkskunde (Volksleben; 14), 61–75.
- Bendix, Regina. 1997a. Folklorismus /Folklorism. V: Thomas A. Green (ur.), *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales Music and Arts*. Santa Barbara, Denver in Oxford: ABC-CLIO, 338–339.
- Bendix, Regina. 1997b. *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Blazetič, Neva. 2012. Žbrinčlja v poklon garačem. *Primorske novice*, 24. 7. <http://www.primorske.si/Primorska/Goriska/Zbrinclja-v-poklon-garacem.aspx>, 22. 5. 2017.
- Brezigar Miklavčič, Inga. 1996. *Občina Tolmin*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje).
- Cernetig, Marina. 2016. *Ricette delle Krivapete / Ricete od Krivapet*. S. Pietro al Natisone/Špietar: Krivapete edizioni.
- Dégh, Linda. 1994. *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington: Indiana University Press.
- De Stefano, Aldina. 2003. *Le Krivapete delle Valli del Natisone*. Udine: Kappa Vu.
- Dolenc, Janez. 1992. *Zlati Bogatin*. Ljubljana: Kmečki glas (Glasovi; 4).
- Dorson, Richard. 1959. *American Folklore*. Chicago: University of Chicago Press.
- Drecogna, Loredana. 2003. Kar tihi izgubi se življenje v vaseh. V: Aldina De Stefano, *Le Krivapete delle Valli del Natisone*. Udine: Kappa Vu: 23.
- Dundes, Alan. 1965. What is Folklore. V: Alan, Dundes (ur.), *The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Frljic, Špela. 2016. *Sodobno pripovedovanje folklornih pripovedi v slovenskem prostoru*. Magistrsko delo. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Gregorčič, Simon ml. (pseudonim P–ov). 1884: Narodne bajke. *Slovan* 39, 18. 9.: 310–311.
- Hrobat Virloget, Katja in Petra Kavrečič. 2015. Mitska krajina Gropade v okviru ustnega izročila na Krasu in širše. V: Katja Hrobat Virloget in Petra Kavrečič (ur.), *Nesnovna krajina Krasa*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, 69–84.
- Ivančič Kutin, Barbara. 2006. Vpliv konteksta kraja in časa na pripovedovanje folklornih pripovedi. V: Irena Novak Popov (ur.), *Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete (Obdobja; 23), 627–643.
- Ivančič Kutin, Barbara. 2010. Folklorna pripoved v urbanem okolju, v javnem prostoru: Pripovedovalski dogodki v slovenski prestolnici. V: Irena Novak Popov (ur.), *Vloge središča: Konvergenca regij in kultur*. Ljubljana: Slovenski slavistični kongres, 200–209.
- Ivančič Kutin, Barbara. 2016a. Krivopete: Wild Women with Backward-Facing Feet in the Slovenian Folk Narrative Tradition. *Folklore* 127 (2): 173–195. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/0015587X.2016.1175740>
- Ivančič Kutin, Barbara. 2016b. Bivališča »krivopet«: Lokacije in mikrotoponimi. *Studia mythologica Slavica* 19: 169–185. Dostopno na: http://sms.zrc-sazu.si/pdf/19/SMS_19_07_Ivancic-Kutin.pdf.
- Ivančič Kutin, Barbara. 2016c. Narečna poimenovanja za divje žene z nazaj zasukanimi stopali. *Jezikoslovni zapiski* 22 (1): 91–102. Dostopno na: [http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2022.1%20\(2016\).pdf](http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2022.1%20(2016).pdf).

- Kalc, Aleksej. 1997. Selitvena gibanja ob zahodnih mejah slovenskega etničnega prostora: Teme in problemi. *Annales: Ser. Hist. et Soc.* 7 (1): 193–214.
- Kanzian Rezka. 2010. *Krivopétnica: Zvočne pesmi / Heimsuchung: Hörgedichte*. Graz: Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark-Pavelhaus; Laafeld: Pavelhaus = Potrna: Pavlova hiša.
- Klaus, Simona. 2014. *Pa vse, kar sem hotu, so ble dobre vile: Folklor v oglasih med letoma 1980 in 2011 v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica; 40).
- Kropej, Monika. 2008. *Od ajda do zlatoroga: Slovenska bajeslovna bitja*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba.
- Kropej, Monika. 2014. Narrative Tradition about King Matthias in the Process of Transformation. *Slovenský národopis (Slovak Ethnology)* 62 (2): 244–258. Dostopno na: <http://www.uet.sav.sk/files/etno2-text-web-27-6.pdf>.
- Kunaver, Dušica (ur.). 1991. *Slovenska dežela v pripovedki in podobi*. Ljubljana: Maldinska knjiga.
- Kvartič, Ambrož. 2017. *Pa se je to res zgodilo?: Sodobne povedke v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Zupaničeva knjižnica; 42).
- Mačkinova, Laura. 2003. Krivapete so negibne veje. V: Aldina De Stefano, *Le Krivapete delle Valli del Natisone*. Udine: Kappa Vu, 101.
- March, Richard. 2013. *The Tamburitzza Tradition: From the Balkan to the American Midwest*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Moser, Hans. 1962. Vom Folklorismus in unserer Zeit. *Zeitschrift für Volkskunde* 58: 177–209. Dostopno na: <http://www.digi-hub.de/viewer/image/DE-11-001929032/527/>
- Pipan, Vlado. 1955. *Dekle iz Trente: Ljudska igra v šestih slikah*. Maribor: Obzorja.
- Pleterski, Andrej. 2014. *Kulturni genom*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Studia mythologica Slavica Supplementa; 10). Dostopno na: http://sms.zrc-sazu.si/pdf/Pleterski_Kulturni_genom_2014.pdf.
- Podorieszsch, Silvia. 1984. *Tončič*. Špeter: Beneški študijski center Nadiža.
- Poljak Istenič, Saša. 2013. *Tradicija v sodobnosti: Janče, zeleni prag Ljubljane*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Ethnologica – Dissertationes; 4).
- Rejec, Patricija. 2014. Podajte se po poteh krivopetnic in v objem gričev. *Sočasnik* 15 (3): 5–6.
- Roš, Katja. 2014. *Krivopete so med nami*. Livek: [Samozaložba].
- Sovdat, Sabina, Tatjana Skok Lavrenčič in Tatjana Terlikar (ur.). 2017. *Tako dober, da bi ga kar ukradel*. Turistična naloga za natečaj Turizmu pomaga lastna glava 2014/2015. Breginj: OŠ Simona Gregorčiča Kobarid, Podružnična šola Breginj.
- Stanonik, Marija. 1990. O folklorizmu na splošno. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 30 (1–4): 20–42.
- Stanonik, Marija. 1999. *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS.
- Stanonik, Marija. 2006. *Procesualnost slovstvene folklore*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Spizzo, Antonietta. 2017. Že deveto lieto iz Nemčije an Avstrije po naših dolinah. *Novi Matajur*, 17. 5.: 11.
- Terseglav, Marko. 1990. Ustno slovstvo in folkloristika kot predmeta univerzitetnega študija. *Traditiones* 19: 233–260. Dostopno na: <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-JKDGK5DH>
- Tomasetig, Ada. 1981. *Pravce mojga tat an moje mame*. San Pietro al Natisone/Špeter in Trieste/Trst: Založništvo tržaškega tiska.

- Tomasetig, Ada. 2010. *Od Idrije do Nediže / Dal Judrio al Natisone: Benečija - Slavia Friulana. Miti, Fabie e Leggende del Friuli storico* 12. Udine: Chiandetti.
- Trinko, Ivan. 1884. Divje žene ali krivopete. *Ljubljanski zvon* 4, 1. 4.: 229–232.
- Učenci Podružnične šole Breginj. 2015. Tako dober, da bi ga kar ukradel. *Sočasnik* 16 (1): 6–7.
- Zorčeva, Svetka. 1985. *Krivopetnice in zlatorog*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

PISNI IN SPLETNI VIRI

- Manfreda, Marjeta. 2016. Pravljice v Nježini hiši v Jevščku. <http://www.kd-nit.si/dogodki-prireditve/njezina-hisa/>
- Merku, Jasna. 2006. Udeleženci simpozija v Kraški hiši. V: *Udeleženci simpozija v Kraški hiši*. (zloženska ob razstavi in Štrekljevem večeru 2006).
- Pravljice danes 2013*. Katalog s programom in opisi dogodkov. Ljubljana: Cankarjev dom.
- Ekar, Nuša idr. 2017. *Odmev davnine slovensko mitsko in folklorno izročilo: gorska bitja*. Dokumentarno izobraževalna oddaja. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod. <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/174455562>
- Le Krivopete*. Projekt Osnovne šole v Vidmu. <http://ita.calameo.com/read/001110899baa096c9185c> (22. 5. 2017).
- Škvor, Vida (ur.). 2003/2004. *V deželi krivopet*. Brošura za natečaj Turizmu pomaga lastna glava. Breginj: OŠ Simona Gregorčiča Kobarid, Podružnična šola Breginj (računalniški tipkopis).

USTNI VIRI

- Bric, Marija (r. 1932), Breginj. Pogovor dokumentirala B. Ivančič Kutin, Breginj, 15. 2. 2016.
- Domačin z Livka. Zapisala B. Ivančič Kutin, Livek, 29. 4. 2016.
- Škvor, Ida (upokojena učiteljica na Podružnični šoli v Breginju). Pogovor dokumentirala B. Ivančič Kutin, Breginj, 15. 2. 2016.

TRANSFORMATIONS OF (VERBAL) FOLKLORE IN CONTEMPORARY CULTURE:

KRIVOPETE IN THE UPPER SOČA VALLEY AND IN VENETIA

The author presents certain basic features of the folk tradition about krivopete as well as a concise theoretical overview of the definitions of folklore and folklorism employed by diverse researchers, emphasizing contemporary storytelling events and elements of tradition in tourism and other commercial pursuits. The main focus is on the tradition and figure of krivopete in contemporary culture.

Krivopete, *wild women whose feet are turned backwards*, were an important element of the narrative tradition in the northwestern region of the Slovenian ethnic territory: namely the areas of the Upper Soča Valley and Venetia, where the Slovenian minority in Italy resides. They are considered to live in remote caves and gorges and to have an ambivalent nature. On the one hand, they would kidnap people, while on the other, they would help people with their knowledge and advice. Numerous narrative tradition records about them was collected at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries; however, virtually no new records of note were to be found or made accessible to the public until the 1980s – which was why it seemed that the narrative tradition about krivopete had almost died out in the 20th century. Yet at the end of the 20th century, this mythical figure began to appear ever more frequently and is positively flourishing. The beginning of its popularization may be linked to the swift development of the media and consequently ever-greater accessibility to information – first by way of printed publication of folktales, then their posting online. Today krivopete are becoming a symbol of local identity and of local distinction, resulting in their being accorded the role of local mascots.

Given their mysterious life in the wild, their ambivalent character and their unusual or shockingly deformed legs, the figure of the krivopete have inspired curiosity, broad-based interest as well as ideas for the creation, use and misuse of their image in the most diverse of activities – from art, culture and business. In addition to reviving (old) folk narratives at public storytelling events and theater productions, krivopete have become the object of new (re)interpretations of folk tradition in contemporary poetry, prose, music, arts (illustrations, paintings, sculpture), in education (homework, projects, collection of tradition), tourism and other business ventures (tourist events as well as other products and services, including themed events, hiking trails, excursions, cuisine, and souvenirs). The author presents a selection of concrete cases, some of which include illustrations.

The name krivopete suggests something local, unique, mysterious, ancient, and primeval; furthermore, it inspires the attention of diverse audiences, users, and tourists. Despite the fact that krivopete are an element of Slovenian cultural tradition, they are also a commercial phenomenon – on the Italian side of the state border they are often represented as a distinctive feature of the area, thus separate from the Slovenian language and cultural roots.

Krivopete in the present time appear as a derivative of tradition in numerous forms: in addition to (re) interpretation and reproduction, which still have a link with tradition, completely new constructs emerge that preserve tradition and the feature of this figure, often with only one goal in mind: to satisfy the tourist industry with the creation of an interesting commercial product.

Doc. dr. Barbara Ivančič Kutin, znanstvena sodelavka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, b.ivancic@zrc-sazu.si